

14. 12. 2004

ID: 29619

Směnečné námitky

Dlužník ze směnky, může vznášet vůči remitentovi ze směnky - s výhradou nepoctivosti nabytí směnky - zásadně pouze takové námitky, které mají původ v jeho vztahu k majiteli směnky.

Několikanásobné zajištění pohledávek samo o sobě není v rozporu s dobrými mravy. S dobrými mravy může být případně v rozporu uplatnění takového zajištění, tj. vymáhání plnění ze zajištění v rozsahu převyšující zajištěný závazek s příslušenstvím.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 896/2002-155, ze dne 5.8.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně E., a.s. v likvidaci, zastoupené JUDr. P. N., advokátem, proti žalované A., a.s., zastoupené JUDr. J. K., advokátem, o zaplacení 24,500.000,- Kč s příslušenstvím ze směnky, vedené u Krajského soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 22 Cm 59/99, o dovolání žalované proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. dubna 2002, č. j. 9 Cmo 101/2000-103, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Napadeným rozsudkem změnil odvolací soud rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22.7.1999, č.j. 22 Cm 59/99-55, v napadeném výroku, kterým tento soud zrušil směnečný platební rozkaz ze dne 29.3.1999, č.j. 22 Sm 43/99-11, tak, že tento směnečný platební rozkaz ponechal v platnosti.

V odůvodnění svého rozsudku soud prvního stupně uzavřel, že žalobkyně opírá svůj nárok o 4 vlastní směnky vystavené v její prospěch, znějící každá na 6,125.000,- Kč, které žalovaná podepsala jako směnečný rukojmí (avalista). Tyto směnky zajišťovaly úvěr ve výši 36,000.000,- Kč, který poskytla žalobkyně na základě smlouvy o úvěru ze dne 12.12.1994 č. 15/94/802/373 (dále jen „úvěrová smlouva“) A., s.r.o., A., s.r.o. a žalované.

V námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu žalovaná namítla nedostatek jednatelského oprávnění zaměstnance žalobkyně, který podepsal žalobu. Dále namítla, že ze směnkami zajištěného úvěrového vztahu žalobkyni ničeho nedluží, neboť úvěrová smlouva je neplatná pro neurčitost subjektu, kterému byl úvěr poskytnut (§ 37 občanského zákoníku - dále též jen „obč. zák.“) a dále pro neurčitost obsahu, když z úvěrové smlouvy nevyplývá, v jaké části byl úvěr každé ze zúčastněných stran poskytnut (§ 37 obč. zák.). Jestliže bylo plněno z neplatné smlouvy, jednalo by se ze strany žalované nanejvýš o bezdůvodné obohacení, v důsledku plnění z neplatného právního úkonu (§ 451 a násl. obč. zák.), to však již není zajištěno prostřednictvím žalovaných směnek a případné nároky z bezdůvodného obohacení již jsou promlčeny.

Kromě toho namítla, že řízení brání překážka litispendence, neboť v jiném soudním řízení se vede spor mezi žalobkyní a žalovanou o zaplacení směnkami zajištěného úvěru (§ 83 občanského soudního řádu - dále též jen „o.s.ř.“). Žalovaná konstatuje, že vznik úvěrových pohledávek si přivodila sama žalobkyně, když nevyužila svého oprávnění sjednaného v úvěrové smlouvě neposkytnout prostředky z této smlouvy jinak než ke sjednanému účelu; žalovaná má za to, že z toho důvodu nevznikly závazky z úvěrové smlouvy.

Žalovaná namítla rovněž exces svých příslušných zaměstnanců i zaměstnanců žalobkyně, z čehož plyne, že jejich jednání ji nemůže zavazovat, když bez takového jednání by nemohlo vůbec dojít k uzavření úvěrové smlouvy, poskytnutí úvěru na tak pochybný podnikatelský záměr a ke „zmizení“ finančních prostředků z úvěru.

Dále tvrdí, s poukazem na ustanovení § 17 zákona č. [191/1950](#) Sb. (dále jen „směnečný zákon“), že žalobkyně jednala při nabývání směnky vědomě ke škodě žalované jako dlužníka, „když za poskytnutí úvěru ve výši 36,000.000,- Kč žádala vystavit směnky, včetně těch, které uplatňuje v tomto řízení, v celkové výši 87,875.000,- Kč, tedy ve výši takřka 2,5 krát převyšující poskytnutý úvěr.“

Soud prvního stupně zjistil, že z úvěrové smlouvy není patrné, kdo je smluvní stranou jako dlužník, neboť dlužník je vymezen třemi zcela samostatnými subjekty - právníckými osobami tvořícími sdružení. Ve smlouvě tedy chybí její podstatná náležitost - určení oprávněného subjektu. Akceptoval i námitku neurčitosti obsahu, když dovodil, že „smluvní strana na straně dlužníka, resp. alespoň příjemce úvěru, měla být jednoznačně určena i co do výše poskytovaného úvěru“. Z toho dovodil, že úvěrová smlouva je neplatná, a na základě toho se ztotožnil s námitkou žalované o neexistenci kauzy žalovaných směnek. Proto soud prvního stupně směnečný platební rozkaz zrušil.

Ohledně námitek žalované o nedostatku oprávnění osoby, která podepsala žalobu a o překážce litispendence, soud prvního stupně uzavřel, že nejsou důvodné. Soud vzal za prokázané, že žalobu podepsala osoba, která byla k podpisu zmocněna likvidátorem žalobkyně, tj. osobou, na kterou podle § 70 odst. 3 a § 72 obchodního zákoníku přešlo oprávnění statutárního orgánu jednat jménem společnosti. Názoru žalované, že spor zahájený u jiného soudu, ve kterém se žalobkyně domáhá zaplacení směnkami zajištěného dluhu, zakládá námitku litispendence, nelze přisvědčit, neboť předmětem projednávané věci jsou práva ze směnek a nikoli ze závazkového úvěrového vztahu. Nejde tedy o totožnost předmětu řízení.

Odvolací soud uzavřel, že plně akceptuje závěry soudu prvního stupně ohledně námitek nedostatku podpisového oprávnění pracovníka žalobkyně při podpisu žaloby a překážky litispendence dané probíhajícím řízením o zaplacení úvěrového dluhu.

Dále soud uvedl, že soud prvního stupně odůvodnil svůj rozsudek tím, že úvěrová smlouva, která tvoří kauzální základ směnečného vztahu, je neplatná. Z ustanovení § 17 směnečného zákona vyplývá, že ten, kdo je žalován ze směnky, může činit majiteli směnky námitky vyplývající z jeho vlastních vztahů k majiteli směnky. Vlastní vztah k majiteli směnky je vymezen tzv. směnečnou dohodou, jejíž obsahem je zejména důvod vystavení směnky a vymezení podmínek, při jejichž naplnění může dojít k proplacení směnky. Tato dohoda předchází podpisu směnky, přičemž forma dohody není předepsána. V projednávané věci je žalovaná v postavení směnečného rukojmí za výstavce směnky, A., s.r.o. Směnečný rukojmí obvykle nemá žádný vlastní vztah k remitentovi, ale má vztah ke směnečnému dlužníku, za něhož přebírá záruku, že směnku (nikoli směnkou zajištěný dluh) zaplatí. Kdyby mělo být směnečné rukojemství vázáno na splnění určitých podmínek, musely by tyto podmínky být obsahem směnečné dohody mezi avalistou a remitentem. Žalovaná však v námitkách uzavření takové dohody netvrdila.

Žalovaná považuje za námitku ze svého vlastního vztahu k remitentovi neplatnost úvěrové smlouvy, k jejímuž zajištění byla směnka vystavena. Obsah úvěrové smlouvy však netvoří bez dalšího vlastní vztah žalované k žalobci jako remitentovi. Námitka neplatnosti úvěrové smlouvy by příslušela směnečnému dlužníkovi, nikoli však avalistovi. Soud prvního stupně proto pochybil, když námitku posoudil jako oprávněnou.

Nedůvodnou se odvolacímu soudu jeví i námitka rozporu s dobrými mravy. Směnka je zákonem aprobovaným cenným papírem, a proto nemůže být sama o sobě v rozporu s dobrými mravy s

následnou sankcí neplatnosti podle § 39 obč. zák. Z toho důvodu může být neplatný pouze směnkou zajištěný závazek, námitka neplatnosti tohoto závazku však avalistovi rovněž nepřisluší. Proto odvolací soud napadený rozsudek změnil.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. Co do jeho přípustnosti odkázala na ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř., co do důvodu na ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř., ve znění účinném do 31.12.2000.

V dovolání uvedla, že nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že jí jako avalistovi nepřisluší námitka neexistence kauzálního vztahu. Výklad odvolacího soudu, že z ustanovení čl. I. § 17 směnečného zákona vyplývá a contrario, že ten, kdo je žalován ze směnky, může činit majiteli směnky jen námitky vyplývající z jeho vlastních vztahů k majiteli směnky, považuje za nesprávný. Podle žalované z ustanovení čl. I. § 17 směnečného zákona a contrario vyplývá, že ten, kdo je žalován ze směnky, může činit majiteli směnky námitky, které se nezakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo k dřívějším majitelům. V české judikatuře sice takový závěr dosud zaujat nebyl, ale byl již vyjádřen v judikatuře Spolkového soudního dvora Spolkové republiky Německo (BGH 30,108). Podle tohoto závěru se směnečný rukojmí „ze zákona nemůže proti směnečné pohledávce bránit námitkami, které náleží směnečnému dlužníku, za kterého se zaručil, z jeho kauzálního vztahu, který je základem směnečného závazku. Z kauzálního vztahu vůči směnečnému věřiteli, který je základem směnečného rukojemství, může ale v konkrétním případě vyplynout, že směnečný rukojmí tyto námitky uplatnit může.“ Podle komentáře k § 32 (Komentář autorů Baumbach Hefermehl ke směnečnému a šekovému zákonu, 11. vydání, str. 214) je takovýmto případem, když vyplývá z dohody mezi směnečným věřitelem a směnečným rukojmím výslovně nebo konkludentně, že tento má ručit jen potud, pokud existují nároky směnečného věřitele proti hlavnímu dlužníkovi.

V souzeném případě z úvěrové smlouvy, k jejímuž zajištění byly směnky vystaveny, nepochybně vyplývá, že závazek rukojmího „nastupuje teprve pokud existují nároky věřitele proti hlavnímu dlužníkovi.“ Jestliže soud první instance v důsledku neplatnosti úvěrové smlouvy zjistil, že závazek dlužníka vrátit poskytnutý úvěr není dán, a odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními jako správnými, je namísto závěr, že se žalovaná jako rukojmí může bránit námitkou neexistence dluhu, a to tím spíše, že je v úvěrové smlouvě uváděna jako dlužník.

Dovolatelka dále uvádí, že ani jedna ze směnek nebyla indosována, a proto není důvod trvat na důsledném provedení abstraktnosti směnečného závazku. Takový postup je namísto, jen pokud to vyžaduje bezpečnost směnečného obchodu, tj. ochrana třetí osoby spoléhající na obsah směnky, kterou nabyly směnečnoprávním způsobem. V projednávané věci, kdy směnky do oběhu dány nebyly a kdy abstraktnost směnečných závazků není důvodná, bylo by ničím neodůvodněnou nespravedlností, kdyby se měl obecně právní poměr, který je sám o sobě vadný, stát právně bezvadným vystavením zajišťovacích směnek (srov. Prof. G. Švamberg: Československé právo směnečné a šekové, Praha 1947, s. 195, 196). Dovolatelka též odkazuje na rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 14/97, kde tento soud připouští obranu avalisty kauzální námitkou, že zajištěná pohledávka zanikla a tím zanikl i důvod směnky.

Dovolatelka dále namítá, že základem směnečného rukojemství je vždy obecněprávní vztah. Tím může být podle odvolacího soudu dohoda se směnečným dlužníkem, za něhož avalista přejímá záruku. Soud přitom vychází z názoru, že směnečný rukojmí obvykle nemá vlastní vztah ke směnečnému věřiteli, a že obsah úvěrové smlouvy netvoří vlastní vztah žalované k žalobkyni. To však v projednávané věci není správné, neboť žalovaná je uváděna ve smlouvě o úvěru jako její účastník a tuto smlouvu také podepsala. Podle úvěrové smlouvy má žalovaná postavení dlužníka i ručitele a rovněž avalisty. Protože účastníkem úvěrové smlouvy je vedle žalobkyně a žalované i směnečný dlužník, je nutno mít za to, že ta ustanovení úvěrové smlouvy, která upravují způsob zajištění úvěru, případně i některá navazující ustanovení, jsou svým obsahem tzv. směnečnou dohodou. Z nich pak je

patrně, že rukojemství je podmíněno existencí zajišťované pohledávky. V rozporu s tím však odvolací soud vychází z toho, že směnečná dohoda mezi remitentem a rukojmím neexistuje, když se skutečností, že žalovaná byla účastníkem smlouvy o úvěru nijak nezabývá.

Žalovaná rovněž nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že jí nepřisluší námitka rozporu s dobrými mravy, neboť se jedná o námitku kauzální. Rozpor s dobrými mravy spatřuje žalovaná v tom, že za poskytnutí úvěru ve výši 36,000.000,- Kč žalobkyně požadovala vystavení smenek v celkové výši 87,875.000,- Kč. Takovéto ujednání o zajištění považuje žalovaná za lichvářské a za odporující zásadám poctivého obchodního styku. Směnka vystavená ke krytí lichvy je podle žalované neplatná pro rozpor s dobrými mravy podle ustanovení § 39 obč. zák. Pouhá aprobovanost cenného papíru přitom nemůže být důvodem vylučujícím rozpor právního úkonu s dobrými mravy. Žalovaná zastává názor, že směnky mohou trpět stejnými nedostatky, jako jiné právní úkony. Námitku rozporu s dobrými mravy je podle žalované možno uplatnit vždy. Tyto názory žalované potvrzuje i odborná literatura (Z. Kovařík: Směnka a šek v České republice, 2. vydání, s. 27) a ve vztahu k čl. I. § 17 směnečného zákona i již zmíněný komentář autorů Baumbach, Hefermel ke směnečnému a šekovému zákonu, 11. vydání, s. 155.

Dovolatelka navrhuje, aby dovolací soud napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobkyně ve vyjádření k dovolání uvedla, že žalovaná poté, co nahlédla právní neudržitelnost své předchozí argumentace, počala tvrdit, že z ustanovení § 17 směnečného zákona vyplývá její možnost činit majiteli směnky námitky, které neplynou z vlastního vztahu k majiteli směnky. K argumentaci žalované judikaturou německých soudů pak uvádí, že jde o argumentaci nepřipustnou, neboť pokud by ji soud vzal v úvahu, znamenalo by to aplikovatelnost zahraničních právních norem v České republice. Žalobkyně poukázala též na to, že žalovaná v průběhu řízení netvrdila ani nedokazovala existenci směnečného ujednání omezujícího uplatnění nároků žalobkyně vůči avalistovi. Toto omezení dovozuje žalovaná z úvěrové smlouvy, ta však žádné takové omezení neobsahuje. K rozporu výše směnečného penízu s dobrými mravy žalobkyně zejména uvedla, že směnka a z ní plynoucí směnečné závazky nemohou být v rozporu s dobrými mravy. S těmi by mohl být v rozporu pouze kauzální závazek. A konečně žalobkyně uvedla, že pokud žalovaná žádá o odklad vykonatelnosti rozsudku odvolacího soudu s odůvodněním, že žalobkyně bude po skončení likvidace vymazána z obchodního rejstříku, přičemž „sděluje předpokládaný termín ukončení likvidace“, nezakládá se její tvrzení na pravdě, neboť předpokladem výmazu z obchodního rejstříku je uzavření veškerých pohledávek žalobkyně a uspořádání jejích majetkových poměrů což nelze očekávat v době počítané na měsíce, ale spíše na roky. Žalobkyně navrhuje zamítnutí žaloby.

Podle části dvanácté, hlavy první, bodu 17., zákona č. [30/2000](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů, se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1.1.2001). O takový případ se jedná i v projednávané věci, když odvolací soud odvolání (správně) projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném ve znění účinném do 31.12.2000.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř.

Dovolací soud se nejprve zabýval námitkou nesprávné aplikace ustanovení čl. I. § 17 směnečného zákona a uzavřel, že tato námitka není důvodná. Jak správně uzavřel odvolací soud, z ustanovení čl. I. § 17 směnečného zákona, které určuje, že ten, kdo je žalován ze směnky, nemůže činit jejímu majiteli námitky, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo dřívějším majitelům,

lze a contrario dovést, že žalovaná jako avalista, a tedy dlužník ze směnky, může vznášet vůči žalobkyni jako remitentovi ze směnky - s výhradou nepoctivosti nabytí směnky - zásadně pouze takové námitky, které mají původ v jejím vztahu k žalobkyni jako majitelce směnky. Námitka neplatnosti úvěrové smlouvy, jejíž splnění posuzovaná směnka zajišťovala, tedy žalované jako avalistovi vůči žalobkyni jako majitelce směnky, jak správně uzavřel odvolací soud, nepřísluší, a to ani za situace, kdy je žalobkyně účastnicí této smlouvy. Závazek, jehož splnění se žalobkyně domáhá, je totiž závazkem ručitele ze směnky, nikoli závazkem dlužníka z úvěrové smlouvy a námitka neplatnosti úvěrové smlouvy tudíž není námitkou z vlastních vztahů avalisty k remitentovi.

Pro úplnost je třeba uvést, že jiný závěr není vyjádřen ani v odkazovaném rozhodnutí německého Spolkového soudu, kde se dovozuje, že možnost obrany avalisty námitkami příslušejícími jinak směnečnému dlužníku může vyplynout z kauzálního vztahu avalisty ke směnečnému věřiteli, což ostatně v projednávané věci dovedl i odvolací soud. K odkazovanému rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, je třeba uvést, že není založeno na tom, že avalista může namítat vůči majiteli směnky obecně neexistenci závazku zajištěného směnkou, ale na tom, že mu přísluší námitka uspokojení zajištěné pohledávky.

Pokud pak dovolatelka dovozuje oprávněnost takové námitky ze samotné úvěrové smlouvy, jejíž je účastnicí a která obsahuje dle jejího tvrzení směnečnou dohodu mezi ní a žalobkyní, omezující její ručení existencí zajišťované pohledávky, nemohl se touto námitkou Nejvyšší soud vzhledem ke koncentraci směnečného řízení zabývat, neboť ji žalovaná neuplatnila v námitkách.

K námitce rozporu s dobrými mravy spočívající v nepřiměřené výši zajištění poskytnutého úvěru, dovolací soud uzavřel, že několikanásobné zajištění pohledávek je za poměrů panujících v České republice běžné a samo o sobě není v rozporu s dobrými mravy. S dobrými mravy však může být případně v rozporu uplatnění takového zajištění, tj. vymáhání plnění ze zajištění v rozsahu převyšující zajištěný závazek s příslušenstvím; to však dovolatelka nenamítala.

Protože rozsudek odvolacího soudu je správný, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2 věta první o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Procesní společenství účastníků](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Odpovědnost za škodu](#)
- [Konkurs \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Mzda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Oddlužení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Význam řízení](#)
- [Vzájemné plnění \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Věcná příslušnost](#)